

LUKÁTS JÁNOS

Szegény Róza néni...

Azt se tudtam, hogy Róza néni a világon van. Hogy egyáltalán létezik. Egy tavaszi reggelen – jó korán volt – csöngettek az ajtón, hosszan, hogy a háziak biztosan meghallják. Így csak süket csönget, gondoltam, és mentem ajtót nyitni.

– Ki jöhet ilyenkor? – morgolódtott apám, aki nehezményezte, hogy valaki, akárki belecsönget a szombat reggelbe.

Fekete szoknyás, alacsony öreg nénit láttam a kémlelőn keresztül, egyik lábáról a másikra állt, és kétszer is megnézte a névtáblát. Kinyitottam az ajtót.

– Szervusz, te vagy az Ákoska? Én Róza néni vagyok – és megsimogatta a fejemet.

– Kezicsókolom, én Lőrinc vagyok – feleltem, némi morcsággal hangomban, mert sértve éreztem magam. Meg a fejem se simogatásra való!

Apámat, a valódi Ákost már biztosan felismerte Róza néni, bár harminc éve nem látták egymást. Apám azt se tudta, él-e még a nagynénje. Soha nem emlegette, a neve sem hangzott el a családban.

Róza néni nehézkesen mozgott, a karszék megropant alatta, de a sóhaj azt mutatta: a hosszú, fáradságos út után jólesett megpihennie.

– Egész olyan, mint te vagy. – Apámnak szólt, de rám vonatkozott a mondat. Róza néni rám mosolygott, volt a szemében valami biztatás. – Meg mint a nagyapád. – Ez már nekem szólt. Nagyapámat sosem ismertem, ő már réges-régen elevezett a Kharón ladikján, én pedig még csak tizenkét éves voltam. Hogy lehet valaki ilyen iszonyúan öreg, mint Róza néni? De – láttam – apám is ezt gondolta.

Róza néni Lőrincen lakott, a két név egyezése bizalmat keltett mindkettőnkben. Apám meghökkent:

– Mikor indult el Róza néni Lőrincről?

Róza néni elnézett a szoba sarka felé:

– Hatkor keltem, hétkor indultam... – Most elmúlt kilenc, értünk tette meg a kétórás utat.

– Meghalt az én Gulmim – mondta némi szomorúsággal, vagy inkább beletörődéssel a hangjában, de a szeme alig nyílt egy kicsivel kerekebbre. Apám – láttam – kutat az emlékezetében.

– Ugye, Kálmán bácsi? – szinte örült, hogy kitalálta a nevet. Kálmán bácsi nagyapám testvére volt. A bátyja. Sosem voltak jóban, csak éppen tudtak egymásról. Az élet – ugye, így mondják – másfelé so-

dorta a két testvért. Elszörnyedtem, van ilyen a világon? Fél évszázadon át egyazon városban él egy nagynéni és Gulmi bácsi, egy unokaöcs meg annak Lőrinc fia, és még csak egymás nevét se ismerik. Most meg... most meg megjelenik egy ódonat ó néni – mostantól nem gondoltam öregasszonynak –, és azt mondja, szeretne szeretni minket.

Körtéket vett elő elnyűtt szatyrából.

– Egy kicsit megnyomódtak – és kirakta egy lapos vázába. Apám nem mozdult, nem hozott tányért. Nehogy zavarba ejtse Róza nénit! – jutott eszembe. Kezd vele megbarátkozni – és már majdnem nevettem. Aztán arra gondoltam, hogy akkor most mi maradtunk az egyetlen rokonai. Óvatosan sorolta a múltban és a félmúltban eltávozottakat, Gulmi bácsival végezve a sort. Megtisztelő feladatnak érezte az élettől, hogy számon tarthatja mások eltávozását. Közben körülnézett a lakásunkban, ahol korábban sosem járt, a csillárt nézte, a balkont, a szőnyeget meg a fényes, fekete kályhát.

– Gyertek ki egyszer Lőrincre, szép lesz idén a körte. Meg a pizske – így mondta, bizonyosan Nógrádból való Róza néni is, ott mondják így az egrest. – Megyek, de jöjjetek! – kelt fel végül nagy nehezen a karrószékéből, a szék most is megreccsent. Róza néni bizalmasan megszorongatta a csuklómat, kerges volt a tenyere, nem sima asszonykéz. Messze van Lőrinc, dél is elmúlik, mire hazaér.

Apám csodálkozott, hogy megjelent a néni, megkönnyebbült, amikor elment.

– Csúnya dolog – mondta, és a fejét csóválta. Én hallgattam, és kezdtem beépíteni alakját a családi szövevénybe.

Egy hét sem telt el, levelezőlap érkezett, ceruzával írva, javítgatással, benne maradt hibákkal: „Szombaton várlak!” Nem kérdés, nem hívás – parancs volt ez. Érthető parancs: érik a körte.

Apám morgolódtott, a vendégséget ránk akarta átruházni.

– Nem teheted meg, hogy éppen te nem jössz! – hangoztatta anyám. Ő vidéki lány volt, aki kőbörtönnek érezte a nagyvárost, végre egy kis kert, gyümölcsös. Még a másfél órás dőcögés is vidám kaland volt neki. Bennem kezdtek átrendeződni a dolgok. Egy új nagynéni, egy jövevény a múltból... mindegy! Lőrinc, irány Lőrinc!

Már a Nagyvárad téren vissza akartam fordulni, aztán sóhajtozva kapaszkodtunk fel az 50-es villamosra. A villamos rozoga volt, sokat ment, sokat állt.

– Ez még Budapest?! – hüledeztem, sosem jártam a Mária Valérián, Kispesten sem, hát még Lőrincen. A végállomáson a villamos visszafordult, mi meg ott maradtunk.

– Innen még három utca – hallottam apám vészjósló szavait. Lőrincen messze vannak az utcák egymástól. A hőség és a por tolakodóan borult ránk.

Róza néni a kapuban várt, ki tudja, mióta. Kézen fogott, és bevezetett. A nagy kert közepén kicsi ház állt. Nyomorultul kicsi ház, egyetlen szoba, meg valami konyhácska. Az ablak is apró, de a ház előtt vászonfödél, alatta hűvös. Szőlő meg körtefák. Ringlő, ribizli és piszke. Apám nem becsülte a piszkét, anyám köszmétének nevezte, de eleszegette. Én csak a belét szerettem kienni.

Mi leültünk, Róza néni szaladgált, hozott szederbort, málnaszörpöt és kútvizet. Sosem láttam olyan nyikorgós, rozoga kutat. De hát az adta a vizet, jó, hideg vizet. Bele akartam nézni a kútba, anyám fogta a galléromat, bele ne essek.

Róza néni mesélt időnként, de inkább mosolygott ránk. És azt mondta, hogy ide ugyan nem jár senki. Nincs, aki jöjjön, csak a lánya, az meg – megállt, kereste a szót –, az meg olyan... Smucika. Zavartan neveltünk, ő is. Zörögtek a kapun, nem volt csengő. Egy fiatalabb öregasszony támaszkodott a kapura. Kitaláltuk apámmal: ő volt Smucika.

Smucika besompolygott, megszimatotha, hogy jövünk. Összeszűkült szemmel figyelt minket, idegeneket, akik most ide fognak járni, eleszik előle a kertet, a ringlőt, még azt a ronda, savanyú piszkét is. Mindezt nem mondta, de lerítt az arcáról.

Apám köszörülte a torkát, mondott valamit a rokonságról, az elmúlt évekről, amit nyilván ő maga sem hitt. Smucika kétszer megszívta az orrát, félrerúgott egy lehullott körtét, aztán bement a konyhába. A konyhában a cementpadlótól a tetőgerendáig voltak egymás fölött a stelázsi polcai, éppen nyolc. Zsúfolásig tele lekvárral, befőttel. Smucika levett kettőt középről, aztán egy harmadikat magasabbról – azt hitte, azt csak ő éri el. Berakta a retiküljébe, valami korholó szót szolt az anyjának arról, hogy gondoljon a télre, az éhínségre, és szét ne osztogassa, amije van, nekünk odavetett egy félbeharapott mondatot, aztán bevágta maga mögött a kaput, és elment.

– Smucika ilyen – nevetett kényszeredetten Róza néni, és töltött a szörpből. Anyám hozott kalácsot és egy tábla csokoládét (ezt nem is mondta), Róza néni csak ingatta a fejét. Én pedig tudtam, hogy a kalács

meg fog száradni a nagy spórolásban, a csokoládét meg oda fogja adni... annak.

A kicsi szobában sok horgolás volt, egyetlen kép a falon, Gulmi bácsi somolygott rajta, még a századforduló idejéből. Töredezett és megfakult kép volt, csak Róza néni látta benne, ami már régen nem volt látható. A sarokban egy billegő lábú dívány szerénykedett, amit sezlonnak mondtak, rajta szőrehullott pokróc. Úgy ültem, hogy ne kelljen hozzáérem.

Az éjjeliszekrény neve nakkaszli volt, rajta gyógyszeresek, egy pohárban víz (nyilván kútvíz). De még volt valami a nakkaszlin, ami... valahogy olyan másféle holmi volt. Egy kovácsolt, szép, vaddisznót formázó tál. Fekvő vad, a hasa tája mélyebben ült, füle, farka, agyara hibátlanul megmunkálva. Olyan tenyérszerű méretű, nehéz, fekete vas.

– Ez hamutartó? – kérdezte apám, a dohányos.

– Gulmikám csinálta. – Szemernyi büszkeség szolt Róza néniéből. – Néha, szórakozásból, volt neki szerzsáma, csinálta. Ezt-azt. Aztán odaadta. Ez az egy maradt. Én nem használtam soha. – Elhallgatott.

Kimentünk a kertbe, szedte a körtét, ő a földről, mi a fáról. Kicsi volt, meg a háta is meggömbült. Mondta, hogy nyolcvanhárom. Nem büszkén, nem is panaszképpen, ez csak egy szám volt az életvonalon. A szatyrot, amit hoztunk, kicsinyelte:

– Itt ez a kosár, ne szégyelljétek! – A kosár nagy volt, a füle nyilván még az özőn víz előtt leszakadt, most madzag volt a helyén, jól összecsavart madzag. Szabadkoztunk, de ő csak rakta bele a körtét, a ringlőt. Aztán tett volna közé két marék piszkét is, de meggondolta magát. – Ezt nem szeretitek. – És félretette egy csuporba.

– De, szeretjük a piszkét... – Majdnem kiáltottam. Rám mosolygott, megsimogatta a fejemet.

– Jól van, Ákoska, itt a piszke – és belekötötte egy zacskóba. Aztán gondolt valamit. – Te már nagyfiú vagy – mondta. – Majd te visszahozod ezt a kosarat. Ugye, nem röstelsz vele végigvillamosozni a városon? – Én persze mondtam, hogy nem röstellek, pedig bizony...

– Jöjjetek máskor is, ha már így újra... Ne kelljen hívni – kereste a szót, aztán intett, és még két körtét tett a kosár tetejére. – Nincs, akinek adjam, a lányom meg úgyis visz eleget belőle. – A kapuban megállt, sokáig intett utánunk, háromszor is visszaintegettünk, még mindig ott állt. A végállomásról aztán elment velünk a villamos.

Fogyott a körte szépen, ettük, az alján lévők aztán meglucskosodtak, azokat kidobtuk. Anyám ette a ringlót, én meg az egressel bajlódtam. Az üres kosarat aztán betettük a spájzba, a polcok alá. Ott is tűnődött a sorsán őszig. Takarításkor akadt anyám kezébe.

– Ezt vissza kéne vinni – kockáztatta meg a dolgot. Én felfedezői kalandnak éreztem a Lőrinc-járást, megnéztem térképen, végigbarangoltam képzeletben, aztán felírtam, mivel meddig kell utaznom. Be is tanultam. Anyám féltett, apám biztatott.

– De ne maradj túl soká... – Volt apámban valamelyes bizalmatlanság a néni iránt. Még mindig utáltam a kosarat, különösen azt a ronda fülét. Hogy én egy üres kosárral vonuljak végig a városon? Tettem bele újságot, azt olvastam az úton, a végállomáson pedig a szeméttartóba gyömöszöltem. És most már nem is volt olyan messze az a három utca.

Róza néni kapálgatott a kert végében, talán krumplit. Nem akartam csak úgy bemenni, kiáltottam neki, intett, hogy jöjjenek. Megölelt, a fejemet most is megsimogatta. Gyerek vendég régen járhatott nála. Kínált ezzel-azzal, mutogatta a kertet, kevésbé a házat. Mesélt a szomszédokról, akikkel megvan, meg akikkel nincs meg jól. Ettem a gyümölcsből, a befőttből. Kértem kútvizet, mondtam, hogy az jó hideg, és nincs klórozva. Kérte Róza néni, meséljek a szüleimről, meg akiket még ismertem a családból. Alig ismertem valakit, inkább hallgattam, ő is hallgatott, néha felhúzta a szemöldökét, mintha mondani készülné valamit, aztán inkább megtörölte a kezét a kötényébe. Váratlanul beállított Smuci *néni*, nekem azért néni volt.

– Most már igazán mennem kéne – kockáztattam meg, és felálltam.

– Várjál csak... – Róza néni bement a házba. Smucika rosszat sejtett. Róza néni kijött, kezében a vadisznós hamutartót tartotta. – Ez a tied – nyújtotta felém kicsit félszegen.

– Odaggya? – hördült fel Smucikában a leplezetlen irigység.

– Láttam, hogy tetszett neked. Becsomagolom papírba – térült-fordult, barna papírba csavarta.

– Apu egyetlen tálja – próbálkozott a lánya, és tördelni kezdte a kezét.

– Hát, hiszen Ákoska is az ő nevét viseli, és ő a legfiatalabb a családban. – Róza néni biztosan napokig törte a fejét ezen a magyarázaton. A hamutartó nehéz volt, hideg, és ahogy el akarták irigyelni tőlem,

egyre jobban tetszett. A belső zsebembe éppen belefért.

– De ugye azért cigarettáznom nem kell? – kérdeztem, mintha megijedtem volna. Ezen nevettek, még Smucika is, aztán duzzogva bement a házba, és berántotta maga után az ajtót. Róza néni kikísért a kertkapuig.

– Ki marad utánam? – kérdezte öregesen. Megfogta mindkét karomat: – Legalább eszetekbe jutok. – Most is integetett, most is integettem.

Félévenként felpakolva meg-megjelent Róza néni. Letette a gyümölcsseit, a birsalmásajtót, a szörpös üveget, és már ment is haza, be kellett osztania az erejét.

Az iskolából mentem haza egy őszi délután, akkor már tizennégy vagy talán tizenöt is voltam.

– Itt járt Róza *néni* – fogadott anyám, mintegy nekem címezve a vendégséget, a rokonságot. Kérdeztem, mit hozott, anyám sorolta. De éreztem, valami hiányzik a felsorolásból.

– Azt mondja, megszeretett. Mármint téged, mert olyan szépen látogattad. – Háromszor voltam nála két év alatt. – És hogy... – anyám formázta a szót – ...és hogy rád hagyná a megspórolt pénzét – zavartan köszörülte a torkát. – Ha majd meghal – mondta ki nehezen.

– De hát ne haljon meg! – kínlódtam, nem szoktak nekem ilyet se mondani, se üzeni.

– Persze, ne, de már a nyolcvanhatodikban van... Egyébként ötezer forint az a spórolt pénz. – Még anyám szájából is furcsán hangzott a „spórolt pénz”, a „rád hagyom”, de leginkább a „ha majd meghal”. – Azt kéri csak – anyám a fejét csóválta –, istenem, ilyenek az öregek, hogy legyél ott a temetésén.

Ezt már nem álltam meg szó nélkül:

– Marhaság – és átmentem a másik szobába lelkét írni.

Nyár közepe volt, amikor meghalt Róza néni. Smucika küldte a gyászjelentést, alig olvasható betűkkel, elmázolt tintával írta, apámnak címezte, a családot hagyta róla. A temetés másnap volt, talán arra számított, hogy nem kapjuk meg időben. Tudtam, hogy nekem kell mennem, nem is lehet ez másként. Feszengtem a fekete öltönyömben, legutóbb szavalóversenyen volt rajtam, márciusban, most meg... Aztán csak elindultam.

Háborgott bennem valami. Azért megyek oda, hogy aztán a kezembe nyomjanak érte ötezer forintot? Mert idővel megkedveltem Róza nénit, szinte

meg is szerettem a kis kertjével, a nyomorult kosárkájával meg a vaddisznós hamutartóval. Ordítani tudtam volna, de csak felugrottam, aztán újra leültem a végtelen 50-es villamoson. És Smuci nyanya fogja kisírt szemmel és eltorzult pofával elém lökni? Kineéztem rémülten az ablakon. És ha azt mondja, ne-hogy kérni merjem, és takarodjak a temetőnek még a környékéről is? A villamos indulni készült a megállóból, leugrottam. Nap tűzött rám, por, zaj, hőség fojtogatott. Az út mellett kéttornyú, magas templom állt, nem illett a lakótelepre. Bemenekültem, és nem tudtam, mit csináljak.

A templomban csend volt, homály és hűvösség, bennem keserű düh és valami nagy méltánytalanság. Imádkozni próbáltam, de csak szövegmondásnak hatott, üres volt és kiábrándító. Róza néni, tessék

megérteni, ezt én nem tehetem meg. Ott lenne a helyem a temetőben, de innen, ebből a magányos templomból el nem mozdulhatok. Itt kell megköszönnöm mindazt, amit... amit meg kell köszönni. Róza néni tudja, hogy mit – elhallgattam, bár szavam eddig se volt. Csak ültem nyugtalanul. Megnéztem az órát, már bizonyosan folyik a temetés, vagy akár be is végezték. Talán lesz, aki körbenéz és keres, hogy ott vagyok-e. És elégedett lesz, hogy nem lát, nem kell előszámálnia a pénzt, sem elzavarnia.

Ki a templomból, fel a villamosra, hamarosan otthon voltam. Anyám rám nézett, mint aki mindent ért. Azért megkérdezte:

– Voltál a temetésen?

Csak a fejemmel intettem, hogy nem, és az asztal közepére tettem a vaddisznós hamutartót.

Boszi (magyarnépmese-illusztráció)